

Vladimir Gvozden

DA LI JE MOGUĆ VITA NUOVA ILI KAKO ŽIVETI I PISATI DEPRESIJU

(Aleksandar Stanković: *Iz svoje kože – Život s depresijom*, Laguna, Beograd, 2023)

Depresija je varljiva metafora. *Rečnik srpskoga jezika* određuje depresiju kao „psihičko stanje koje se ispoljava u gubitku volje i interesa za rad, potišteno duševno stanje, potištenost, utučenost, bezvoljnost, apatija”. Latinska imenica *depressio* označava spuštanje, opadanje ili snižavanje, pa se reč depresija u savremenoj upotrebi često poistovećuje s običnim padom raspoloženja. U jeziku se ne pravi razlika između rdavog raspoloženja i depresije, pa tako potonja znači previše toga, ne shvata se dovoljno ozbiljno i postaje gotovo nemoguće objasniti o kakvoj se bolesti radi. A ipak, u pitanju je relativno čest poremećaj mentalnog zdravlja, procena Svetske zdravstvene organizacije je da na svetu pet odsto odraslih osoba pati od njega. Poznati televizijski voditelj regionalno popularne emisije „Nedeljom u 2” Aleksandar

Stanković je knjigu *Iz svoje kože* napisao kako bi demitologizovao ovu bolest i izložio njenu anatomiju i paradoksiju.

Stanković nastoji da prenese svoje iskustvo bolesti, te pruži pojedincu saznanje da ima još ljudi poput njega. Ipak, njegovo pisanje nije upalo u zamku didaktike, ovo nije štivo pisano niti u maniru popularne psihologije niti literature za samopomoć. Literarni kvalitet knjige se najvećma oseća u činjenici da ju je autor pisao i kako bi pomogao samome sebi, pa se može tvrditi kako je njena literarnost oličena u spretno ostvarenoj retorici duše, odnosno u načinima na koje autor izražava i objašnjava kompleksna psihička stanja. Ta retorika je izložena dvojako: sa leve strane čitamo Stankovićeve eliptične i odsečne pesme, a sa desne diskurzivne prozne zapise koji detaljnije i vrlo otvoreno opisuju promene kroz koje je prolazio.

U prvoj trećini knjige je uverljivo dočarana hronika psihičkih stanja koja su konačno dovela do svesti o bolesti. Sve započinje opisom prvih simptoma depresije, drhtaja i nervne nestabilnosti, odnosno stanja u kojima mladić nije mogao kontrolisati emocije i telesne funkcije. Opisani su detaljno i napadi panike, kao i gubljenje iluzija u formativnim godinama (famousne devedesete) za koje autor smatra da su verovatno jedan od razloga kasnijih depresivnih stanja. Svaka gradacija ima svoju kulminaciju, ovde je to bilo oko dvadeset i pete godine. Do tada su to bile sporadične epizode u životu i u literarnom opisu, ali sada se tekst usporava, kao da zastaje, zajedno sa egzistencijom: Stanković piše kako mu prvi put mesecima nije bilo dobro, znao je pred vratima televizije u kojoj i

danas radi po sat-dva ležati u starom sitroenu – a svako otvaranje očiju je smatrao nekom vrstom pobede. Potom su, nakon porodičnog gubitka, usledili novi napadi slabosti praćeni iznenadnim napuštanjem novinarskih zadataka. Takvo rđavo stanje naš junak i autor je pokušao nadomestiti sa više sporta i više spavanja. No paradoksalno, u životu je doista svega bilo više, ali nešto je nedostajalo, nešto najvažnije – unutarjni spokoj.

Prvi „veliki” napad panike dogodio se, kao u kakvom dobrom romanu, u bioskopu, dok Stanković, sada kao tridesetogodišnjak, gleda film *8 milja* u kojem glavni junak Eminem doživljava napad panike. Još žešći napad dogodio se šest meseci nakon rođenja kćeri. Simptomi su, avaj, poznati: ubrzano disanje, nagon za povraćanjem, otkazivanje nogu, pritisak u prsima, lupanje srca, gušenje, nemogućnost da sabere misli, jeza, bespomoćnost, nelagoda... Saznajemo da su se ovakvi napadi panike događali retko, svake tričetiri godine, te da takva stanja autor nije pripisivao bolesti koju bi trebalo lečiti nego tek umoru ili slučajnosti.

Uprkos svim ovim pokazateljima, za našeg pisca pravi početak bolesti označava istoimena pesma („Početak”), čiji prvi stih glasi: „ležim u sobi i čekam u sobi”, a poslednji su „u stvari / govorim o potrebi / da mi bude bolje”. Najpre je sve krenulo bezazleno, kao jednostavno nespavanje. No na scenu stupa jedan od paradoksa depresije koje tematizuje naš autor: „I pozitivni događaji mogu biti okidač za reakciju organizma koja je sve samo ne pozitivna.” Naime, nakon što je 2010. godine dobio nagradu za novinara godine, Stanković više nije mogao oka sklopiti. Otišao je u Opatiju na dogovoreni izlet sa suprugom i bebom, gurao je kolica uz obalu i malo-pomalo se osećao sve gore; pored umora od nespavanja u život se ušunjao i veliki nemir, trnci koji su se najpre uvukli u ruke, a potom i u noge. Kasnije će osvestiti činjenicu da istovetni somatski znaci u udovima kod njega uvek najavljuju povratak depresije. Umor, nemir i nedostatak koncentracije postaju svakodnevnica i Stanković konačno odlučuje da potraži pomoć – tako mu je dijagnostikovana depresija, dijagnoza sa kojom, u trenutku pisanja knjige, živi već trinaest godina. Ovakvo počinje saga tokom koje je njen junak popio više od tri hiljade psihofarmatika i bez većih uspeha prolazio kroz psihoterapiju. Farmakoterapija mu je, kako kaže, manje-više pomagala, oko dve trećine vremena mu je bilo dobro. No on od jednog do tri meseca godišnje i dalje živi sa simptomima depresije kao što su nedostatak koncentracije, uznemirenost, nedostatak apetita, nesanica, gubitak telesne težine, opšta slabost, lupanje srca (svoju depresiju ukratko i pomalo duhovito opisuje kao „iskustvo pušenja loše trave i teške gripe”).

Glavna književna vrlina Stankovićeve knjige leži u uspelom dočaravanju uzburkane subjektivnosti čoveka ukleštenog između vidljivog i nevidljivog, između lika poznatog javnosti, čiji život posmatračima izgleda glamurozno i uzorno, i unutrašnjeg „ja”, rascepljenog i tamnog. Na delu je osobena napetost koju su žudeli da dočaraju modernistički romansijeri, vivisekcija jedne subjektivnosti, njenog odnosa prema osećanjima, znanju i jeziku. No, za razliku od fikcije, ovde imamo autobiografske i autofikijske fragmente; takva forma izuzetno dobro prati iskustvo jedne bolesti za koju autor kaže da ima „stotinu lica”. Kao što je jednom primetio Prust, jedino pravo putovanje bilo bi ne putovanje kroz stotinu različitih zemalja s istim parom očiju već videti istu zemlju kroz stotine raz-

ličityh pari očiju. Takav je utisak koji čitalac stiče o depresiji kao bolesti nakon čitanja Stankovićeve knjige – svedočimo o jednom skupu utisaka i iskustava koji ne dospeva do koherencije, ali koji traga za smislom bolesti, za (ne)mogućim odgovorima na pitanje šta su psihički, društveni ili organski uzroci bolesti, odnosno koji su načini da se ona privremeno prevlada. Ako je, kako kaže Stanković povodom Kundere, fikcija veća od života jer dozvoljava da bez griže savesti uživamo u lažima, onda su ovakve knjige koje govore o stvarnom životu sa bolešću važan deo borbe svojstvene književnom pisanju – a to je načelno pravo književnosti da govori o svemu i to na određeni način. Uverljiv, na trenutke eruptivan, a na trenutke pomirljiv govor o onome o čemu se obično ćuti, glavna je vrлина ove knjige koja se, na prostorima gde su psihički problemi i dalje smešteni u domen stida, može mirne duše preporučiti svima kao savremeni izraz književnosti opomene, kao izuzetan primer staranja o vlastitoj duši u našem nedovoljno gostoljubivom svetu.